

УДК 691.116

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТОВОГО ЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІЇ У ПОЛІ КОМПОЗИЦІЙНОГО ВПЛИВУ МОНУМЕНТА ВІЧНОЇ СЛАВИ У м. ДНІПРО

Автор – Дмитрієва С. М., студ.

Науковий керівник – Подолинний С. І., ст. виклад.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Постановка проблеми. В сьогоднішній день йде активне освоєння прибережної території вздовж набережної Перемоги. Проекти що пропонуються та ті що вже реалізовані викликають суперечливі відгуки простих городян і фахівців, а також суперечать екосистемі міста Дніпро. По данній темі виконані декілька проектних пропозицій, також багато матеріалу в ЗМІ. Існують науково обгрунтовані пропозиції щодо забудови прибережної території.

Мета дослідження. Показати етапи освоєння територій в полі змістовного і композиційного впливу Монумента Вічна Слава; їх позитивні і негативні сторони.

Результати дослідження. Розглянуто 5 генпланів (1786; 1792; 1913; 1933; 1948 рр.) Перші двісті років існування міста Дніпро мав взаємозв'язок між територією міста та рікою – асоціативний. Вперше ця задача була виконана в генплані 1933 року. Наступний крок вирішення цієї проблеми був у післявоєнних генпланах. В ньому надається пропозиція формування меморіальної площі на північно-східному кінці проспекту, який композиційно контактує з долиною ріки Дніпро. Рубіжною подією стає створення Монументу Вічна Слава. З моменту будівництва монументу, містобудівний акцент цієї території змістився. Сформувалась повноцінна структура та відповідно змістовна характеристика прибережної території, яка потрапила до зони впливу цього нового центру змістовного, композиційного вузлу. Ця територія проспекту отримала меморіально-просвітницький зміст. В світовому досвіді не існує аналогів єднання композиційно-топографічно-змістовних характеристик території великого міста.

Висновки. В данний час відзначається активна архітектурно-містобудівна діяльність на прибережній території, яка розташована по осі головного Проспекту міста. Найважливіший фактор, який повинен робити істотний вплив на характер процесів, що склалися до нашого часу – смисловий зміст композиційно-просторових характеристик Проспекту. Аналіз етапів освоєння в полі смислового і композиційного впливу Монумента Вічна Слава а також топографічних даних дасть можливість сформулювати сучасну парадигму архітектурно-містобудівних процесів на прибережних ділянках міста. В свою чергу засобами архітектури має бути знайдено і реалізовано рішення, яке не тільки розібере те, що вже було створено, але і логічно завершить процес формування найважливішого містобудівного вузла міста.

Постановка проблеми. В сьогоднішній день йде активне освоєння прибережної території вздовж набережної Перемоги. В тому числі ділянок на пагорбі, та на березі Дніпра, що входять в зону композиційного впливу титульного об'єкта території – монумента Вічна Слава. Для цієї території було багато проектних пропозицій різних періодів.

Реалізація проектів житлових комплексів «Славія» та «Панорама» дали привід вважати, що процес створення унікального архітектурного ансамблю йде в потрібному руслі. Ці роботи, кожна по-своєму, оригінально, сучасно і, при цьому органічно доповнили те, що вже було створено.

З кінця 2016 – початку 2017 року були презентовані проектні пропозиції щодо зведення великого архітектурного комплексу на Набережній Перемоги, по осі проспекту Яворницького, біля розважального комплексу «Бартоломео». Сам проект, і те

що на весну 2021 роки вже реалізовано викликає суперечливі відгуки простих городян і фахівців [4]. Зараз особливо важливо мати чітке уявлення про позитивні і негативні аспекти цього процесу, щоб уникнути помилкових рішень. Адже заплавні території – це особливо вразливі місця екосистеми ріки Дніпро [2]. Є необхідність ще раз повернутися до витоків процесів освоєння території. Можливо така ретроспектива дасть можливість сформулювати сучасну парадигму архітектурно-містобудівних процесів на цій ділянці міста з урахуванням трансформації території останні трьох років.

Виклад матеріалу. Ця територія – унікальне природне явище. В цьому місці русло ріки, майже під прямим кутом повертається на південь навколо домінуючого у просторі холма. Така складна геометрія русла ріки формує своєрідну гідрологічну ситуацію. Карти цієї місцевості XIX вв. дають уявлення про характер прибережних територій. Перші генплани міста не припускали будь-яких акцентованих виходів вулиць до ріки. Вони орієнтувались на топографічні особливості материкової частини території. І тільки в генплані І. Є. Старова намічається формування «головної вулиці», яка трасується у напрямку до пагорба паралельно русла ріки. Таким чином структура генплану прив'язується к особливостям геометрії русла Дніпра в цьому місці.

А головна магістраль міста в подальшому задає напрямок розвитку Катеринослава – Дніропетровська – Дніпра вздовж річки Дніпро, тим самим відразу отримавши особливе смислове значення. У планувальній структурі з'явився елемент, що символізує головну подію не тільки навколишнього ландшафту, а й безкрайніх просторів «Дикого поля» – ріку Дніпро.

Однак головний Проспект, ще майже півтора століття з Дніпром мав взаємозв'язок лише асоціативний. Довгий час місто жило окремо від річки, хоча активно користувалось нею як дешевим і зручним комунікаційним коридором. Однією з причин такого непростого взаємодії були щорічні великі паводки. В Деякі роки вода доходила до самого проспекту на його низинних ділянках. Такі гідрологічні умови значно ускладнювали освоєння прибережних територій.

Подолати цей природний бар'єр стало можливим тільки після пуску в дію Дніпрогесу (1932 рік). Після цієї гідроспоруди, було усунуто загрозу паводків. Відбулася перша сучасна суттєва трансформація прибережних територій в межах міста.

Нова ідеологія взаємодії міста з річкою реалізована в генплані 1933 року. У ньому передбачаються найбільш очевидні і прості напрямки – прибережні території низинній частині центру міста. Одночасно виділявся один із пріоритетних «виходів» міста до ріки – по осі головного Проспекту до бровки головного пагорба і далі візуально і композиційно через Дніпро на лівий берег. На продовженні цієї осі пропонувалось сформулювати вулицю, яка завершилась великою площею. У цьому варіанті долина Дніпра і в цілому природне оточення зберігають своє домінуюче становище. Архітектори вирішують свої завдання, гармонійно взаємодіючи з природою.

Очевидно, проектувальники керувалися в більшій мірі другою частиною тоді широко відомого висловлювання видатного біолога і селекціонера І. В. Мічуріна: «Мы не можем ждать милостей от природы, взять их у нее – наша задача. Но к природе надо относиться уважительно и бережно и, по-возможности, сохранять ее в первозданном виде» [1].

Для того часу прогресивний, перспективний підхід, значно різнився від переважаючих тоді світових, вельми немилостивих до природи, тенденцій. Задум розкриття Проспекту на Дніпро в південно-східному напрямку не встигли здійснити – почалася війна.

Значна роль українців у перемозі над нацизмом у Другій світовій війні, масовий героїзм, в тому числі городян, припускав необхідність увічнення пам'яті цієї всесвітньо

значущої події в творах архітектури. Тож дніпропетровські архітектори, а це в основному фронтвики, знаходять чудове рішення задачі. У проектних пропозиціях післявоєнної реконструкції головного Проспекту (1947 року) місцем створення меморіальної площі визначається південно-східний схил головного пагорба на продовженні осі Проспекту.

За задумом архітекторів тут повинен завершитися головний Проспект, а сформована площа, і меморіал стають кінцевим, завершальним рухом.

У 1960-х роках, намівання піску вздовж берегової лінії східного схилу пагорба ще сильніше видозмінило обриси берегів. З'явився комплекс гребного каналу. В середині 1960-х років цікава пропозиція щодо формування «виходу до ріки» висувають В. А. Зуєв і А. А. Мірошніченко [3]. Вона розширює рамки проблеми «зустрічі» Проспекту з долиною Ріки. Чи включається в середу композиційного осмислення вся набережна вздовж «Мандриківки». У цьому проекті вперше з'являється ідея більш активного освоєння долини ріки та її прибережних просторів. З'являється вертикальна домінанта – шарнір, знак, маяк, який відзначає конкретну точку зіткнення природи з творіннями людини. Цей домінантний елемент є своєрідним масштабним репером, який покликаний підкреслити велич і могутність Природи, з якої людина не вступає в безглузде єдиноборство, а взаємовигідно співпрацює. Значно розширивши масштаб архітектурно- містобудівних рішень, проект, тим не менш, не вийшов за рамки другої частини постулату Мічуріна – «к природі уважительно и бережно» [1].

Смислове і композиційне домінування долини ріки Дніпро, підкреслюється розташуванням по осі проспекту на намівній косі маяка-стели – символу єднання Міста і Великої Ріки. Південна залізнична гілка в проекті не розглядалася як елемент композиції. Позначено місце для монумента, який стає головним елементом прибережної території.

Будівництво Монумента «Вічна Слава», в 1966 році стало для міста Дніпропетровська урочистою подією. Відразу кілька найважливіших сенсів знайшли матеріальну форму. В першу чергу, це, звичайно, символ Великої перемоги, але одночасно це і логічне завершення головного Проспекту міста. Тут, на видовому майданчику, в свідомості глядача об'єднуються в єдине ціле місто і простір долини Великої ріки Дніпро.

За час після зведення Монументу «Вічна Слава», він, і територія в полі його смислового впливу, стають вагомими елементами структури міста. Це місце цікаве всім поколінням, воно презентує яскраво, переконливо історичний шлях міста та країни, породжує відчуття гордості та надії на світле майбутнє.

Проспект отримав природне, функціональне та глибоке обгрунтоване продовження в південно-східному напрямку. Був закріплений і яскраво підкреслив смисловий статус всієї південно-східної ділянки Проспекту та прилеглої до неї території - духовно-просвітницької.

У 1960-х роках, намівання піску вздовж берегової лінії східного схилу Головного пагорбу та вулиці Мандриківській ще більш видозмінило обрис берегів. Далі були менш масштабні по окремоті, але в цілому істотні трансформації русла ріки аж до Південного мосту. Більшою частиною це були хаотично не пов'язані один із одним та з екосистемою дії. Важливо відзначити дивовижну гармонійність взаємодії функціонального змісту ділянок проспекту і топографії місцевості. Сучасна топографія говорить про те, що схил головного пагорба є досить яскравим та визначним елементом долини Дніпра. Він органічно і живописно «вріс» в тканини міста. Це своєрідний представник природного оточення в структурі міста [1].

Проте, до 2016 року на території в полі смислового та композиційного впливу Монументу Вічна Слава сформувався великий містобудівний вузол з рисами архітектурного ансамбля загальноміського значення. Він являється завершальною частиною головного проспекту міста, кульмінацією його композиційно-смислового значення. Ці унікальні властивості головного структурного елемента правобережжя міста були відмічені ще у 1980-ті роки, в дослідних працях Є. Б. Яшунського [3].

Можна констатувати, що зусиллями кількох поколінь архітекторів був створений рідкісний для містобудування прецедент, який став брендовим елементом для міста. А все починалось з славної історії Запорізького козацтва, яке самовіддано захищало ці території, а потім взяло активну участь в їх освоєнні.

Висновки. В даний час відзначається активна архітектурно-містобудівна діяльність на прибережній території, яка розташована по осі головного Проспекту міста. Найважливіший фактор, який повинен робити істотний вплив на характер процесів, що склалися до нашого часу – смисловий зміст композиційно-просторових характеристик Проспекту. Засобами архітектури має бути знайдено і реалізовано рішення, яке не тільки розіб'є те, що вже було створено, але і логічно завершить процес формування найважливішого містобудівного вузла міста.

Список використаних джерел

1. И. В. Мичурин. Итоги шестидесятилетних трудов по выведению новых сортов плодовых растений. Изд. 3-е. Москва, 1934.
2. Вадимов В. Город и река. Полтава : Археология, 2000. 214 с.
3. Андрущенко Н. П., Кавун М. Э., Лопатюк Н. А. и др. Днепропетровск. Архитекторы. Под общ. ред. Н. Н. Кондель-Перминовой. Редкол. : Б. Л. Ерофалов, Н. Н. Кондель-Перминова, И. Г. Пидорван и др. Киев : Издательский дом А+С, 2006. 296 с.
4. [Електронний ресурс]. URL: <https://nashemisto.dp.ua/2018/02/19/stanet-li-vid-na-dnepr-chastnoj-sobstvennostyu/>